

Geliş Tarihi: 27.10.2025 Kabul Tarihi: 29.12.2025 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2025

[10.71138/turkav.1811357](https://doi.org/10.71138/turkav.1811357)

Güney Sibirya Türklerinin Hayvan Masallarında Eğitici Mesajlar

Yavuz Uysal

yavuz.uysal@alanya.edu.tr

[0000-0002-1383-2055](tel:0000-0002-1383-2055)

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Fusun Arıcı

fusunarici@akdeniz.edu.tr

[0000-0003-2444-2690](tel:0000-0003-2444-2690)

Öz

Bu çalışma, Güney Sibirya Türk topluluklarına ait (Hakas, Altay, Tıva) hayvan masallarının eğitsel işlevleri bakımından incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, söz konusu masallarda yer alan ahlaki ilkelerin, toplumsal normların ve kültürel değerlerin çocuklara ve genç kuşaklara hangi yollarla aktarıldığını ortaya koymaktır. Nitel araştırma desenine dayanan çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış; veriler, Yavuz Uysal'ın Hakas Masalları, İbrahim Dilek'in Altay Masalları ve Mehmet Aça'nın Tıva Halk Masalları adlı eserlerinde yer alan toplam altmış beş hayvan masalından elde edilmiştir. Analiz sürecinde karakterlerin davranış örüntüleri, olay örgüsü içindeki rolleri, sembolik temsilleri ve masal sonlarında verilen eğitici mesajlar sistematik biçimde değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, bu masalarda zekâ, dürüstlük, yardımseverlik, sabır, çalışkanlık, dayanışma, paylaşma, ölçülülük, alçakgönüllülük ve doğaya saygı gibi temel değerlerin öne çıktığını göstermektedir. Özellikle zayıf fakat akıllı karakterlerin güçlü, kibirli veya zalim varlıklar karşısında başarıya ulaşması, toplumsal bellekte aklı ve erdemli davranışı yücelten değer dünyasına işaret etmektedir. Masallarda insan-hayvan-doğa ilişkilerinin uyum, denge ve karşılıklılık ilkeleri çerçevesinde kurgulanması ise Güney Sibirya Türk kültürünün ekolojik duyarlılığını ve doğa merkezli dünya tasavvurunu yansıtmaktadır. Sonuç olarak çalışma, Güney Sibirya Türk hayvan masallarının yalnızca eğlence amaçlı anlatılar olmadığını; kültürel belleği canlı tutan, toplumsal uyumu destekleyen ve çocukların ahlaki gelişimini doğal bir öğrenme ortamında güçlendiren pedagojik metinler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede incelenen masallar, halk eğitimi, sözlü kültürün sürdürülmesi ve kuşaklar arası değer aktarımı bakımından işlevsel bir araç olarak görülmekte; çağdaş değerler eğitimi programlarında, özellikle dil, okuma kültürü ve karakter eğitimi etkinliklerinde kullanılabilir zengin örnekler sunmaktadır. Böylece çalışma, masal türünün güncel pedagojik ve kültürel tartışmalarla ilişkilendirilebilecek yönlerini de görünür kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Güney Sibirya, Türk masalları, Hayvan masalları, Eğitsel işlev, Kültürel aktarım.

Educational Messages in the Animal Tales of the South Siberian Turks

Abstract

This study examines the animal tales of the South Siberian Turkic communities-Khakas, Altai, and Tuvan-by focusing on their educational functions and the ways in which they transmit ethical principles, cultural norms, and social values to children and younger generations. The primary purpose of the research is to identify the moral teachings embedded in these narratives and to evaluate their potential contributions to contemporary values education. Conducted within a qualitative research framework, the study employs document analysis and draws upon sixty-five animal tales included in *Khakas Tales* by Yavuz Uysal, *Altai Tales* by İbrahim Dilek, and *Tuvan Folk Tales* by Mehmet Aça. During the analysis, the behavioral patterns of characters, their roles within the plot structure, their symbolic representations, and the instructive messages emphasized at the end of the tales were examined systematically. The findings reveal that core values such as intelligence, honesty, helpfulness, patience, diligence, solidarity, moderation, humility, and respect for nature are frequently highlighted in these narratives. The recurrent motif of weak yet clever characters overcoming strong, arrogant, or oppressive figures reflects a value system that prioritizes wisdom and virtuous behavior over brute force. The construction of human-animal-nature relations around the principles of balance, harmony, and reciprocity further demonstrates the ecological sensibility embedded in South Siberian Turkic culture. The study concludes that these tales are not merely entertaining stories but pedagogical texts that preserve cultural memory, reinforce social cohesion, and support children's moral development within a natural learning context. In this respect, South Siberian animal tales function as effective tools for public education, the transmission of cultural heritage, and the intergenerational transfer of values. Moreover, the narratives provide rich material that can be utilized in contemporary values education programs, language teaching activities, and character education practices.

Keywords

South Siberia, Turkic tales, Animal tales, Educational function, Cultural transmission.

Giriş

Güney Sibirya, Türk kültür tarihi açısından hem coğrafi hem de kültürel bakımdan özel bir konuma sahiptir. Bugün Rusya Federasyonu sınırları içinde kalan bu bölge; Altay, Tuva ve Hakas cumhuriyetleriyle birlikte Türk dünyasının kuzey hattında köklü bir folklorik ve mitolojik mirası temsil etmektedir. Bölgenin sınırları, Yenisey havzasından Altay dağlarına, Tuva bozkırlarından Hakas yaylalarına kadar uzanır ve burada tarih boyunca pek çok Türk topluluğu yaşamıştır. Bu çeşitlilik hem dil hem de inanç bakımından zengin bir kültürel tabloyu beraberinde getirmiştir. Nitekim Sibirya’da 40’tan fazla dil ve lehçenin konuşulduğu, bunlar arasında Türk dillerinin özellikle Hakas, Tuva, Altay ve Saha kollarıyla öne çıktığı belirtilmektedir.¹ Bu bölgelerde yaşayan toplulukların tarihsel serüveni de kültürel yapılarını doğrudan etkilemiştir. Hakasların kökeni, Yenisey Kırgızlarına kadar uzanmakta, zamanla Moğol ve Rus hâkimiyetleri altında farklı kimliksel süreçler yaşamışlardır.² Tuvalar, Moğolistan ile Rusya arasında stratejik bir bölgede hem Budist etkilerin hem de Şamanist geleneklerin iç içe geçtiği bir kültürel yapıyı sürdürmüşlerdir.³ Altay Türkleri ise 20. yüzyıl başında Ak Cañ/Süt Cañ hareketiyle kendi kimliklerini koruma ve Rus sömürgeciliğine karşı direniş gösterme çabasını ortaya koymuşlardır.⁴

Güney Sibirya’nın kültürel dünyası büyük ölçüde Şamanist inançlar, animist unsurlar ve doğa merkezli tasavvurlarla şekillenmiştir. Mihaly Hoppal’a göre Sibirya Şamanizm’inde animizm, insan ile doğa arasında denge kuran temel bir inanç unsurudur; dağ, su ve orman gibi doğal varlıklara atfedilen kutsallık, toplumsal hayatın merkezinde yer almıştır.⁵ Özellikle su iyisi gibi doğa ruhları, Hakas ve Altay folklorunda dışıl bir karakterle betimlenmiş; bereket, doğurganlık ve hayat kaynağı olarak görülmüştür.⁶ Bu inanç yapıları, masal ve destan geleneğinin beslediği zemini hazırlamış; sözlü

¹ Kirişçiöğlü, M. Fatih, *Sibirya’daki Türkler ve Dilleri*, Türk Dili, S. 839, 2021, s. 20-30.

² Delioğlanoğlu, Yalçın, “Hakaslar ve Tarihleri”, *Bilgi*, S. 3, 1996, s. 53-60,

³ AÇA, Mehmet, *Tuva Halk Masalları*, Kömen Yayınları, Konya 2007.

⁴ Dilek, İbrahim, “Güney Sibirya’da (Altay Bölgesi) Bir Aydınlanma Hareketi Olarak Ak Cañ/Süt Cañ (Burhanizm): Teşekkülü, Temel İlkeleri ve Tarihî Seyri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 53, 2022, s. 79-132.

⁵ Hoppal, Mihály, “Sibirya Şamanizmde Doğa Tapınımı” (Çev. G. Erginer), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 41, S. 1, 2001, s. 209-225.

⁶ Burnakov, A. V., “Hakasların Geleneksel Dünya Tasavvurlarında Su İyesinin Dışıl Başlangıcı”, *Türk Dünyası Dergisi*, S. 36, 2013, s. 9-23.

edebiyat ürünleri bu kozmolojik düzenin halk anlatılarındaki yansıması olmuştur.

Güney Sibirya Türk topluluklarında mitoloji, yalnızca kutsal anlatıların dünyası olarak kalmamış, aynı zamanda gündelik yaşamın davranış kodlarını ve toplumsal hafızayı şekillendiren bir unsur olmuştur. Atalar kültü, dağ ve su iyeleri ya da doğa ruhları, hem destan kahramanlarının yolculuklarında birer engel veya yardımcı unsur olarak karşımıza çıkmış hem de masal kahramanlarının serüvenlerinde farklı formlarda yeniden ortaya çıkmıştır. Böylece inanç sistemleri ile halk anlatıları arasında sürekli bir etkileşim söz konusu olmuştur.

Destanlarda görülen gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı arasındaki kozmik düzen⁷, masal dünyasında daha sade fakat benzer sembollerle karşımıza çıkar. Yeraltı dünyasında kötülüğü temsil eden varlıkların yerini masalarda kurnaz hayvan tipleri alırken; gökyüzü ile ilişkilendirilen iyilik unsurları, çoğu zaman yardımsever hayvanlar veya doğaüstü varlıklar biçiminde masallara yansımaktadır. Bu durum, mitolojik ve destansı çerçevenin masalarda basitleştirilerek fakat özünü koruyarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Böylece masal türü, Güney Sibirya Türklerinin inanç sistemleriyle bütünleşen bir edebî zemin kazanmış; kutsal anlatıların toplumsal hayata aktarılmasında köprü görevi üstlenmiştir. Masallar, bir yandan destan ve mitolojinin simgesel yapısını gündelik hayata taşıırken, diğer yandan eğitici ve ahlaki işlevleriyle toplumsal düzenin korunmasına katkı sağlamıştır.

1. Masalların Eğitsel İşlevi ve Kuramsal Temelleri

Masallar, çocukların dilsel, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini desteklerken toplumsal yaşama uyum ve kültürel değerlerin öğrenilmesinde önemli bir işleve sahiptir. Çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını biçimlendirir; dil gelişimini ve kültürel değerleri farkında olmadan öğrenmelerini sağlar.⁸ Bu yönüyle masallar, yalnızca bir anlatı türü değil, aynı zamanda çocuk eğitiminin temel yapı taşlarından biridir.

Masalların eğitsel işlevi bilişsel, duyuşsal, kültürel ve ahlaki boyutlarda kendini gösterir. Bu anlatılar çocukları hayata hazırlayan rehber metinlerdir ve bu işlevlerini dilsel, bilişsel, ruhsal, kültürel ve değerler boyutunda yerine

⁷ Dilek, İbrahim, “Sibirya Türk Destanlarında Kahramanın Yeraltı ve Gökyüzü Dünyalarıyla İlişkileri Üzerine Bazı Tespitler”, *Millî Folklor*, C. 22, S. 85, 2010, s. 46-57.

⁸ Karatay, Halit, “Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi”, *Turkish Studies*, C. 2, S. 4, 2007, s. 463-477.

getirir.⁹ Çocukların kavramsal düşünme ve yaratıcılık becerilerini geliştirirken doğruluk, yardımseverlik ve çalışkanlık gibi değerleri dolaylı biçimde öğretir. Böylece masallar, hem bireysel hem toplumsal öğrenmeyi destekleyen bir eğitim aracına dönüşür.¹⁰

Çocukların ahlaki gelişiminde model alma ve özdeşim süreçleri belirleyicidir. Çocuk, kahraman davranışlarıyla özdeşleşerek toplumsal değerleri öğrenir ve içselleştirir. Bu süreç, ahlaki gelişim evrelerinde otoriteye dayalı öğrenmeden özerk ahlaka geçişi destekler. Masallar, çocuklara doğal bir öğrenme ortamı sunar.¹¹ Çocuğun bireysel düzeyde kazandığı bu ahlaki değerler, toplumsal yaşama uyum sürecinde kültürel kurumlar aracılığıyla pekişir. Bu noktada masallar, bireyin aileden başlayarak toplumun değer sistemine katılmasını kolaylaştıran bir kültürel eğitim aracına dönüşür. Masalın eğitici yönü toplumsal boyutta da işlevseldir. Bireyin toplumsallaşma sürecinde töre, ahlak ve otorite, aile ve kültürel kurumlar aracılığıyla öğrenilir; bu kurumlar halk anlatılarıyla pekiştirilir. Masallar, halkbiliminin “işlevsel” yönünü temsil eder ve bireye toplumun değerlerini dolaylı biçimde öğretir.¹² Masalların bu işlevsel yönü, onların anlatılma amaçlarına da yansımıştır. Sakaoglu bu amaçları üç başlıkta sınıflandırır: “Çocuklar için masal, zevk için masal ve kültür malzemesi olarak masal.” Çocuklara yönelik masallar, eğlendirirken eğiten bir yapıya sahiptir ve bu tür, eğitimin içinde önemli bir yere sahiptir. Böylece masal, hem pedagojik hem kültürel bir aktarım aracıdır.¹³ Masalların bu çok yönlü yapısı yalnızca kültürel aktarım açısından değil, bireyin öğrenme biçimlerini de etkilemektedir. Toplumsal bellekte yer alan değerleri çocuklara aktarırken aynı zamanda onların düşünme ve anlamlandırma süreçlerini yönlendirir. Vygotsky’nin öğrenmeye ilişkin görüşü bu noktada açıklayıcıdır. Ona göre gelişim, organizma ile çevre arasındaki etkileşim tarafından belirlenir ve konuşmanın gelişiminde temel etken toplumsal çevredir.¹⁴ Bu bağlamda masallar, çocuğun toplumsal

⁹ Gedik, Seda, “Masalların Eğitimsel İşlevleri”, *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, C. 3, S. 1, 2020, s. 356-367.

¹⁰ Gedik, a.g.e, C. 3, S. 1, s. 359-360.

¹¹ Yavuzer, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999, s. 293-297.

¹² Çobanoğlu, Özkul, *Halkbilimi Kuramları ve Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.233.

¹³ Sakaoglu, Saim, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s.153-154.

¹⁴ Vygotsky, Lev Semenovich, *Düşünce ve Dil* (Çev. S. Koray), Kaynak Yayınları, İstanbul 1985, s. 55.

etkileşim yoluyla kültürel kodları öğrenmesini sağlayan önemli bir kültürel araç işlevi görür.

Masallar aracılığıyla çocuk yalnızca dilsel becerilerini değil, aynı zamanda toplumun ortak değer ve davranış kalıplarını da içselleştirir. Vygotsky'nin sosyokültürel öğrenme yaklaşımı ile Çobanoğlu'nun işlevsel halkbilimi anlayışı, masalların hem bireysel öğrenme sürecini hem de kültürel değer aktarımını açıklayan bütüncül bir zemin oluşturur. Bu ortak kuramsal çerçeve, Güney Sibirya Türk masallarının eğitsel niteliğini anlamada da yol göstericidir; çünkü bu anlatılar kültürel belleği canlı tutarken bireyin ahlaki ve toplumsal kimliğini inşa eden sembolik eğitim metinleri olarak işlev görür.

2. Güney Sibirya Hayvan Masallarının Özellikleri

Çalışma konumuzu oluşturan masal türü, Türk halk edebiyatı içerisinde en eski ve en işlevsel türlerden biridir. Masallar yalnızca kurgusal anlatılar değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin, normların ve inançların gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan pedagojik araçlardır. Mark Azadovski, masalın durağan bir edebî formdan ziyade, anlatıcı ile dinleyici arasındaki karşılıklı etkileşimle her defasında yeniden şekillenen bir sosyal olay olduğunu belirtir.¹⁵ Bu yaklaşım, Güney Sibirya masallarının canlılığını ve değişkenliğini açıklayan önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Altay, Tuva ve Hakas sahasında masal geleneği, anlatıcıların repertuarları ve toplumsal koşulların etkisiyle çeşitlenmiştir. Hakas masallarında, özellikle hayvan karakterlerinin öne çıktığı ve toplumsal davranışlara dair eğitici göndermeler yaptığı görülür.¹⁶ Altay masallarında ise kahramanlık, olağanüstü varlıklarla mücadele ve toplumsal dayanışma temaları hayvan figürleri aracılığıyla işlenmektedir.¹⁷ Tuva masallarında ise anlatıcı geleneği (toolçu) ve dinleyici ilişkisi güçlüdür; burada hayvan masalları, kurnazlık ve zekâ gibi bireysel değerlerin yanı sıra toplumsal dayanışmayı pekiştiren öğretiler de taşır.¹⁸

Güney Sibirya Türk sözlü edebiyatının en dikkat çekici türlerinden biri hayvan masallarıdır. Bu masallar, insan ile hayvan arasındaki tarihsel birlikteliğin kültürel belleğe yansımış şekilleri olarak karşımıza çıkar. Nitekim

¹⁵ Azadovski, Mark, *Sibirya'dan Bir Masal Anası* (Çev. Giriş: İlhan Başgöz), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 40-42.

¹⁶ Uysal, Yavuz, *Hakas Masalları*, Palet Yayınları, Konya 2020, s. 31-32.

¹⁷ Dilek, İbrahim, *Altay Masalları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018, s. 22-24.

¹⁸ Aça, Mehmet, *Tuva Halk Masalları*, Kömen Yayınları, Konya 2007, s. 232-234.

hayvan masallarını “kahramanları hayvanlar olan, kıssadan hisse çıkarılmaya uygun, kısa ve nesir şeklindeki anlatılar” biçiminde tanımlayan Ali Berat Alptekin, bu türün insanlık tarihi kadar eski olduğunu ve her toplumda pedagojik işlevler üstlendiğini belirtmektedir.¹⁹ Güney Sibirya Türk topluluklarında hayvan masalları, yalnızca çocukları eğlendiren bir anlatım değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan önemli araçlardır. Hayvan masallarının en dikkat çekici özelliklerinden biri, hayvanlara atfedilen sembolik roller ve karakter özellikleridir. Tilki kurnazlığı, kurt tehlikeyi, tavşan çevikliği, aslan gücü simgeler. Bu sembolik roller, Sibirya Türk topluluklarının kozmolojik düşünce yapısıyla da örtüşür. N. Bakırcı, Türk dünyası hayvan masallarında dış ve içyapı bakımından ortak unsurlar bulunduğunu; özellikle vahşi ve evcil hayvanların çatışma sahnelerinde sosyal hayatın izlerinin görüldüğünü ifade etmektedir.²⁰ Bu bağlamda hayvan masalları, yalnızca hayvanlar âlemine ilişkin gözlemleri değil, insan toplumunun güç ilişkilerini, dayanışma ve çatışma biçimlerini de yansıtır.

Altay, Hakas ve Tuva sahasında derlenen masallarda hayvanların birbirleriyle rekabeti çoğu kez ahlaki sonuçlara bağlanır. Örneğin, zayıf ama kurnaz hayvanın güçlü ama dikkatsiz olanı yenmesi, aklın kaba kuvvete üstünlüğünü vurgular. Bu durum, masalların pedagojik boyutunu açıkça gösterir. Alptekin’in de belirttiği gibi, çocuk eğitiminde hayvan masallarının ayrı bir yeri vardır; çünkü bu masallar aracılığıyla çocuklar, adalet, dostluk, yardımlaşma, doğruluk gibi değerlerle tanışır.²¹ Dolayısıyla Güney Sibirya hayvan masalları, yalnızca eğlencelik hikâyeler değil, kültürel kimliğin ve değerler dünyasının şekillenmesinde temel unsurlardan biridir. Bakırcı’nın geniş coğrafyayı kapsayan çalışması, hayvan masallarının Türk dünyasının farklı bölgelerinde benzer işlevler üstlendiğini ortaya koymaktadır. Ona göre gerek Anadolu’da gerekse Sibirya’da hayvan masalları, dinleyicinin ilgisini çekmek için kullanılan formeller, dramatik karşıtlıklar ve kıssadan hisseyle biten yapısıyla ortak bir tipolojiye sahiptir.²² Bu ortaklıklar, Türk halklarının tarihsel ve kültürel bağlarının masal geleneğinde de sürdüğünü gösterir. Bu yönüyle Hakas, Altay ve Tuva sahasında anlatılan masallar hem bölgesel özellikler taşır hem de Türk dünyasının bütününe yayılan bir kültürel mirasın

¹⁹ Alptekin, Ali Berat, *Türk Halk Edebiyatında Hayvan Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s.15-16.

²⁰ Bakırcı, Nedim, *Türk Dünyası Hayvan Masalları*, Manas Yayınları, Elazığ 2010., s. 29-31.

²¹ Alptekin, age, s. 21-22.

²² Bakırcı, age, s. 43-45.

parçasıdır.

Bu veriler, Hakas, Altay ve Tuva sahasında hayvan masallarının yalnızca bir tür olarak varlık göstermediğini; aynı zamanda sözlü kültür geleneğinin taşıyıcı unsuru ve eğitici işlevi en belirgin masal grubunu oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışmamızın inceleme bölümünde bu hayvan masalları merkeze alınarak, içerdiği eğitici mesajların kültürel ve pedagojik bağlamda değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

3. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın temel amacı, Güney Sibirya Türk topluluklarının (Hakas, Altay, Tuva) hayvan masallarında yer alan eğitici mesajları incelemek ve bu masalların değerler eğitimi bağlamındaki işlevlerini ortaya koymaktır. Masallar yalnızca edebî ürünler değil; aynı zamanda bireylerin toplumsal değerleri, etik normları ve kültürel kodları öğrenmelerinde önemli araçlardır. Eğitimsel işlevleriyle masallar, iyi ve kötü davranışların sonuçlarını somutlaştırarak çocuklara ahlaki ilkeler sunar²³ ²⁴ Çalışmada yararlanılan temel kaynaklardan biri olan *Hakas Masalları* adlı eserde masallar türlerine göre sınıflandırılmış; ilk on metin hayvan masalları olarak düzenlenmiştir. Bu bölümde yer alan *Tilki ve Kuş*, *Bıldırın ve Tilki*, *Horoz ve Huş Tavuğu*, *Karınca ve Kurbağa*, *Serçe ve Karga*, *Çulluk*, *Kılavuz Bıldırın ve Bıldırın*, *Ayı ve Sincap*, *Tilkinin Bayramı* ve *Kurbağa ile Turna* adlı masallar, araştırmada değerlendirilen örnekler arasında yer almaktadır.²⁵

Altay Masalları adlı eserde ise ilk kırk yedi masal hayvan masalları kategorisindedir. Bu metinler arasında *Düniürcü Tilki*, *Öksüz Delikanlı ile Tilki*, *Yılanın Kutsal Nesnesi*, *Kayçı Mergen*, *İhtiyar Babırgay*, *Üç Kuyru*, *Yedi Kurt ile Kurnaz Tilki*, *İhtiyar Adam*, *Öksüz Oğlan ile Tavşan*, *Kedi*, *Öksüz Oğlucuk ile Sincap*, *Todl Ala Kuşcağız*, *Ösküs-Oolok*, *Kılıçlı Kedi*, *Köpek Olmasaydı*, *Yaban Horozu*, *Açgözlü Yaban Horozu*, *Yaban Horozu ile Dağ Tavuğu*, *Yaban Horozu ile Turna*, *Porsuk ile Geyik*, *Korkunç Misafir*, *Cimri Kurbağa*, *Kurbağa ile Karınca*, *Kurnaz Tilki*, *Tilki ve Çekirge*, *Tilki ile Ayı*, *Ayı ile Servi Kuşu*, *Tavşanlar*, *Kakım ile Tavşan*, *Sivrisinek*, *İnek ile Geyik*, *Mamut Adlı Hayvanın Ölümü*, *Servi Kuşu*, *Maral ile Tombul Başlı Balık*, *Yüz Düşünce*, *Yıl Gel*, *Boz Kuş*, *Bıldırın*, *Yarasa*, *Saksığan*, *Güzel Giyimli Tarla Sincabı*, *Suçan ile Deve*, *Yılan ve Arı*, *Kötünün Faydası*, *Karacanın Kuyruğu*

²³ Gedik, age, s. 357.

²⁴ Çıfci, Sibel-Güner, Funda, “Masalların Eğitimsel İşlevleri”, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, C. 11, S. 158, 2024, s. 1781-1788.

²⁵ Uysal, age, s.145-157.

Niçin Ak?, *Kurt ve Baykuş ile Şakrak Kuşu* yer almaktadır.²⁶

Benzer biçimde *Tıva Halk Masalları* adlı eserde sekiz hayvan masalına yer verilmiştir. Bu masallar, *Tavşan*, *Oğlak*, *Zavallı Oğlak*, *Rahvan Kulun*, *Uyanık Kurt*, *Yedi Yavrulu Saksagan*, *Arslan ile Karınca* ve *Moortay* başlıklarıyla kayıtlıdır.²⁷

Söz konusu üç temel kaynağın seçimi, Güney Sibiry Türk topluluklarının sözlü kültür geleneğinde hayvan masallarının sahip olduğu ortak tematik yapıyı ve değer aktarımındaki işlevsel niteliği ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu eserlerdeki masallar, benzer mitolojik arka planlardan beslenirken, her topluluğun kendine özgü toplumsal yapısını ve kültürel kodlarını da yansıtmaktadır. Nitekim masallar, kuşaklar arası kültürel aktarımı sağlayarak çocukların hayal gücünü geliştirmekte ve toplumsal değerlerin içselleştirilmesine katkıda bulunmaktadır.^{28 29}

Masalların eğitimsel rolü, özellikle soyut değerlerin çocuklar tarafından anlaşılabilir kılınmasında belirginleşir. Çocuklar masallar aracılığıyla empati, paylaşma, dürüstlük ve sorumluluk gibi değerleri öğrenmekte; kötü davranışların cezalandırıldığı, iyi davranışların ise ödüllendirildiği anlatılar yoluyla toplumsal normları kavramaktadır.^{30 31} Bu nedenle Güney Sibiry hayvan masallarında yer alan eğitici mesajların incelenmesi, hem folklorik mirasın anlaşılması hem de çağdaş değerler eğitimi tartışmalarına katkı sağlamak açısından önemlidir.

Bu araştırma, Güney Sibiry Türk halklarının anlatı geleneğinde yer alan hayvan masallarındaki eğitsel iletileri ortaya koymayı amaçlayan betimsel nitelikte bir çalışmadır. Araştırma kapsamında Yavuz Uysal'ın *Hakas Masalları*, İbrahim Dilek'in *Altay Masalları* ve Mehmet Aça'nın *Tıva Halk Masalları* adlı eserlerinde yer alan hayvan masalları incelenmiştir. Bu metinler, Güney Sibiry Türk topluluklarının sözlü kültür mirasını temsil etmesi

²⁶ Dilek, 2018, age, s.201-355.

²⁷ Aça, age, s. 472.

²⁸ Zembat, R.-Kandır, A., "Masalların Çocuk Gelişiminde ve Eğitiminde İşlevleri", *Eğitim ve Bilim*, C. 44, S. 198, 2019, s. 82-98.

²⁹ Gedik, age, s.359.

³⁰ Çifci, Ç. & Güner, A. (2024). "Masalların Etik Dünyası: Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitiminde Masal Anlatımının Rolü" *International Social Sciences Studies Journal*, Vol:10, 2024, s. 1782-1791.

³¹ Özdemir, Nimet - Çalışkan, Nermin, "Masalların Eğitimsel İşlevleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Milli Folklor*, C. 32, S. 127, 2020, s. 50-59.

nedeniyle araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. İnceleme sürecinde amaçlı örnekleme yaklaşımı benimsenmiş, hayvan karakterlerin ön planda olduğu masallar analiz edilmiştir. Veri toplama aracı olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenmesini kapsar. Bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, incelenen masal metinlerinin özgün kaynaklarda derlenmiş olması ve eğitsel iletilerin bu metinler üzerinden doğrudan, belgeye dayalı biçimde çözümlenebilmesidir.

Analiz sürecinde öncelikle metinler okunmuş, hayvan karakterlerin davranışları, olay örgüsündeki rolleri ve masalların sonunda verilen mesajlar dikkatle incelenmiştir. Ardından her masalda yer alan eğitsel iletiler (örneğin; dürüstlük, yardımseverlik, ölçülülük, adalet, doğaya saygı vb.) kodlanmış ve bu iletiler ortak temalar altında sınıflandırılmıştır. Elde edilen bulgular, nitel veri çözümlenmesinde yaygın biçimde kullanılan içerik analizi ilkelerine göre yorumlanmıştır. Böylece Güney Sibiry Türklerinin hayvan masallarında yer alan değerlerin ve eğitsel mesajların ortak ve farklı yönleri karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur.

4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması/ Bulgular ve Yorumlar

Türk dünyası masalları içerisinde hayvan masalları, hem tür çeşitliliği hem de işlevsel zenginliği bakımından dikkat çeker. Bu masallar yalnızca hayvanların davranışlarını anlatan hikâyeler değil, aynı zamanda insan toplumunun değerler sistemini ve ahlaki ölçütlerini sembolik biçimde yansıtan kültürel metinlerdir. Güney Sibiry sahasında (Hakas, Altay, Tıva) derlenen örneklerde hayvan karakterler, insan davranışlarının birer yansıması olarak işlev görür. Tilki kurnazlığı, ayı gücü, kurt cesareti, tavşan çevikliği, geyik zarafeti, karınca çalışkanlığı, turna bilgeliği temsil eder. Bu sembolik yapı, hem insanın doğayla kurduğu dengeyi hem de toplumun ahlaki ideallerini görünür kılar.

İncelenen masallar genel olarak “iyilik-kötülük”, “adalet-zulüm”, “dürüstlük-kurnazlık”, “cesaret-korkaklık” gibi karşıtlıklar etrafında şekillenmiştir. Anlatıların sonunda iyi niyetli, sabırlı ve yardımsever kahramanların ödüllendirilmesi; yalan, açgözlülük, ihanet ve bencilliğin cezalandırılması, çocuklara dolaylı biçimde toplumsal normları öğretir. Bu yönüyle Güney Sibiry hayvan masalları, halk eğitiminin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca masallarda doğa, yalnızca olayların geçtiği mekân değil, aynı zamanda eğitsel bir unsurdur. İnsanla hayvan, doğa ve ruhlar arasındaki denge fikri; çalışkanlık, ölçülülük ve doğaya saygı gibi değerlerin temel dayanağını oluşturur. Hakas, Altay ve Tıva masallarında görülen bu değerler, Türk

kültürünün farklı kolları arasında ortak bir ahlaki kodun varlığına işaret eder. Dolayısıyla hayvan masalları, hem bireysel karakter eğitiminin hem de kültürel kimliğin yeniden üretildiği bir anlatı alanıdır.

Bu bulgular, Güney Sibirya Türklerinin sözlü anlatı geleneğinde hayvan masallarının yalnızca bir eğlence aracı değil; toplumsal düzenin, doğa anlayışının ve ahlaki eğitimin sürekliliğini sağlayan sembolik metinler olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda aşağıda, Hakas, Altay ve Tıva sahasından seçilen hayvan masalları, eğitsel içerikleri ve ilettikleri temel değerler açısından incelenmiştir.

4.1 Hakas Hayvan Masalları

Hakas Türklerinin sözlü anlatı geleneği içinde hayvan masalları, hem eğlendirici hem de öğretici yönüyle öne çıkan anlatılardır. Bu masallar, Hakas toplumunun doğayla kurduğu sıkı bağın ve toplumsal değerlerinin bir yansıması olarak biçimlenmiştir. Uysal'ın Hakas Masalları adlı derlemesinde yer alan metinler incelendiğinde, hayvan karakterlerin yalnızca birer anlatı unsuru değil, aynı zamanda insani davranış biçimlerini temsil eden semboller olduğu görülür. Tilki, genellikle kurnazlığı ve çıkarıcılığı; ayı, gücü ve saflığı; kurt, cesareti ve özgürlüğü; tavşan ise çevikliği ve zekâyı temsil eder. Bu karakterler aracılığıyla Hakas masalları, bireyin toplumsal yaşam içindeki davranışlarını dolaylı biçimde değerlendirir ve yönlendirir.³² Hakas masallarının temel işlevi, bireye doğru ile yanlışı, adalet ile haksızlığı, alçakgönüllülük ile kibri ayırt ettirmektir. “Bildircin ile Tilki”, “Ayı ile Tavşan” ve “Tilki ile Kuş” gibi örneklerde zayıf ama zeki hayvanın kaba kuvveti alt etmesi, aklın güce üstünlüğü temasını işler. Bu örneklerde, Hakas halkının “bilgelik” ve “erdemli davranış” kavramlarına verdiği önem öne çıkar. Bu masalların özünde yer alan sevgi, yardımseverlik, dürüstlük ve sabır gibi kök değerler, Hakas toplumunun kültürel sürekliliğini sağlayan temel ahlaki ilkeleri temsil eder.³³

Hakas hayvan masallarının bir diğer belirgin yönü, doğa ile iç içe, sade ve gerçekçi bir anlatım geleneğine sahip olmalarıdır. Olaylar genellikle orman, dağ ya da nehir çevresinde geçer; hayvanlar, bu doğal çevre içinde hem insan davranışlarını taklit eder hem de doğayla barışık bir yaşam biçiminin simgesine dönüşür. Olağanüstü öğelerden çok, günlük yaşamdan alınmış gözlemler masalın gerçekliğini oluşturur. Masalların dili yalın, ritmik ve

³² Uysal, age, s.15-25.

³³ Somuncu, Ahmet Şükrü, “Kök Değerler Açısından Hakas Masalları Üzerine Bir İnceleme”, *Kesit Akademi Dergisi*, C. 9, S. 35, 2023, s. 207–229.

tekrarlıdır; sözlü anlatım geleneğine uygun biçimde kısa cümleler ve yinelemeler kullanılır. Bu yönüyle Hakas masalları, anlatıcının dinleyiciyle etkileşimini kolaylaştıran doğrudan bir anlatım tarzına sahiptir.³⁴

Hakas hayvan masalları, aynı zamanda toplumsal düzenin korunmasına yönelik dolaylı bir öğretim işlevi de üstlenir. Masal sonunda “iyilik kazanan, kötülük cezalandırılan” yapının korunması, çocuklara toplumsal sorumluluk ve adalet bilinci kazandırır. Hakas anlatı geleneğinde masalın sonunda sıkça yer alan kısa özdeyişler (“İyi insan yardımını esirgemez”, “Tilkinin kurnazlığı sonunda başına iş açar” vb.) bu eğitici yönü güçlendirir. Böylece Hakas hayvan masalları, hem bireyin kişisel olgunlaşmasına hem de toplumun ortak değer yargılarının aktarımına katkı sağlayan kültürel eğitim araçları hâline gelir.

Hakas hayvan masalları, eğitici işlevleriyle birlikte toplumsal davranış biçimlerini, doğa anlayışını ve insan ilişkilerini yansıtan özgün anlatılardır. Aşağıda bu masalların seçili örnekleri üzerinden eğitsel mesajların nasıl yapılandığı değerlendirilecektir.

4.1.1 Tilki ve Kuş: Tilki kurnazlık, kötülük ve başarısızlığın kuş ise saflığın ve başarının sembolüdür. Turnalar bilgeliği ve dayanışmayı temsil eder.

Konu: Ağaçta yaşayan bir kuş ailesi aç gözlü tilki tarafından tehdit edilerek yavrularını ona atmaya başlarlar. Ancak turnalar gelip tilkinin yalan söylediğini kuşlara anlatırlar. Tilki tekrar geldiğinde ona yavrularını vermezler. Tilki turnaları cezalandırmak ister; ama turnalar, tilkiyi gökyüzüne çıkarıp yüksekte denize bırakıp öldürürler. Kuşlar ve turnalar huzura kavuşur.

Eğitici Mesajı: Kurnazlık ve kötülükle kazanıyor olsanız bile sonunda kaybedersiniz.

4.1.2 Bildırcın ve Tilki: Bildırcın zekânın, tilki ise kurnazlık ve kötülüğün sembolüdür. Avcı ise cezalandırıcı adaleti temsil eder.

Konu: Tilki kurnazdır, fakat bildırcın tilkiden daha zekidir. Bildırcın tilkiden diğer bildırcınları avladığı için zekasıyla intikam alır ve avcılarının eline düşmesini sağlar. Tilki kötülükleri sonucunda oyuna gelir ve ölür.

Eğitici Mesajı: Siz kurnazlıkla başkalarına kötülük yapmaya kalkarsanız

³⁴ Uysal, age, s.27-33.

sizden daha zeki ve kurnaz biri sizi alt edebilir, yani kötüler her zaman kaybeder.

4.1.3 Horoz ve Huş Tavuğu: Horoz ve huş tavuğu iyiliği temsil eder.

Horoz cesaret ve kahramanlığı da temsil eder. Yaşlı kadın çalışkanlık ve iyiliği, tilki zalimliği; bey zenginlik ve açgözlülüğü temsil eder.

Konu: Tilki ve Aç Gözlü Bey, kötülüklerinin cezasını çekerler; korkmadan mücadele eden horoz, yaşlı kadının el değirmenini ve tilkinin karnındaki yavrularını kurtarıp ikisini de öldürür.

Eğitici Mesaj: Kötülerin zulmüne uğransa bile her zaman iyilik kazanır.

4.1.4 Karınca ve Kurbağa: Karınca tedbiri, kurbağa ise alaycılığı temsil eder.

Konu: Karıncanın biriktirdiği yemekleri evinde bırakıp kendisine misafirliğe çağıran kurbağa karıncanın açlıktan bitap düşmesine sebep olan bir oyun oynar. Karınca da “Gerekli malzemenin ağırlığı olmaz.” der.

Eğitici Mesajı: Başkasının sözüne güvenip tedbiri bırakmamalı ve temel ihtiyaçlarımızı yanımıza almalıyız.

4.1.5 Serçe ve Karga: Serçe kaba kuvveti, karga ise ilahi adaleti temsil eder.

Konu: Eskiden serçe ve karga aynı boydadır. Serçe ile karga aynı boyda iken kavga ederler ve serçe karganın boynunu sıkar. Karganın sesi kısılır ve serçeye beddua eder, serçenin de boyu gittikçe kısılır.

Eğitici Mesajı: Canlıların bazı nitelikleri birbirlerine yaptıkları davranışlarla şekillenir. Ya da kötülük yapan kötülük bulur.

4.1.6 Çulluk: Çulluk, kompleksi ve kendini başkalarıyla kıyaslamayı temsil eder.

Konu: Çulluk kendisinin serçelerden daha az yavrusu olduğu için kendisini yerlere vurup öldürmek ister, fakat her seferinde “yaşamak ölmekten iyidir.” diyerek vazgeçer.

Eğitici Mesajı: Yaratılıştan gelen özellikler hiç değişmez, bu nedenle bunlardan şikâyet etmemek gerekir.

4.1.7 Kılavuz Bildırcın ile Bildırcın: Bildırcınlar, hırsızlığı ve zorlamayı temsil ederler.

Konu: Kılavuz bildırcın ve bildırcın bir düveyi çalıp zorla bataklıktan

geçirmeye çalışırken düve bataklığa saplanır ve onu kurtaramazlar.

Eğitici Mesaj: Zorla yaptırılan işlerin sonu hüsrandır.

4.1.8 Ayı ve Sincap: Ayı ve sincap tartışmayı, inatlaşmayı temsil ederler. Ayı ayrıca kaba kuvveti de temsil eder.

Konu: Ayı ve Sincap ocak ayının otuz mu otuz bir gün mü olduğunu tartışmaya başlarlar. Ayı bir gün daha fazla yuvasında yatmayı istemediğinden otuz gün olduğunu iddia eder, buna sincap karşı çıkınca da sincabın beline vurur ve sincabın belindeki siyah çizgi oluşur.

Eğitici Mesaj: Kaba kuvvet gerçeği değiştirmez.

4.1.9 Tilkinin Bayramı: Tilki, kurnazlığı ve acımasızlığı temsil eder.

Konu: Tilkinin karnı acıkınca eline kopuzu alıp şenlik düzenlediğini söyleyerek tavşan, kurt ve ayıyı da yanına alarak bir çukura götürür. Kopuzu çalıp şenliği başlatırken ayının diğer hayvanları yemesini sonra da kendi kendisini öldürmesini sağlayarak karnını doyurup evine döner.

Eğitici Mesaj: Yalnızca kendi çıkarlarını düşünenler çevresindekilere zarar verirler.

4.1.10 Kurbağa ve Turna: Kurbağa çıkarıcılığı ve kurnazlığı temsil eder. Turna saflığı ve intikam isteğini temsil eder.

Konu: Kurbağanın karnı acıkmış ve turnanın et yediğini görmüş. Karınca, Turnayı kandırıp yemeğini kendisiyle paylaşmaya ikna etmiş, fakat kurbağa turnadan daha fazla yiyince turna kurbağayı da yemeyi aklından geçirmiş. Kurbağa bunu anlayıp suya atlamış.

Eğitici Mesaj: Açgözlü olmamalı ve iyiliğe karşılık kötülük yapılmamalıdır.

4.2 Altay Hayvan Masalları

Altay halk anlatıları içinde hayvan masalları, doğa ile insan arasındaki bağı, toplumsal değerleri ve bireysel tutumları sembolik bir düzlemde yansıtan önemli metinlerdir. Altay Masallarında yer alan ilk kırk yedi masal, hayvanların hem anlatının öznesi hem de ahlaki bir mesajın taşıyıcısı olarak kurgulandığı örneklerdir.³⁵ Bu masallar, Altay toplumunun yaşam tarzını ve doğa merkezli dünya görüşünü yansıtan kısa, sade ve öğretici anlatılardır.

³⁵ DİLEK, İbrahim, *Altay Masalları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Anlatım biçimi sözlü geleneğe özgü yalın bir yapıya sahiptir. Olaylar genellikle doğa içinde, orman, dağ, dere ya da step gibi canlı çevrelerde başlar. Hikâyeler çoğunlukla doğrudan olayla açılır, masal kişileri kısa cümlelerle tanıtılır. Diyaloglar sık kullanılır ve hayvan karakterlerin konuşmaları insan diliyle iç içedir. Masal sonunda yer alan kısa özdeyişler “*Kötülük eden sonunda kötülüğü bulur*”, “*Yalan söyleyen dostsuz kalır*” anlatının eğitsel yönünü pekiştirir. Bu yapı, anlatıcının doğrudan dinleyiciye ulaşmasını ve öğüt niteliğindeki sonucun açıkça hissedilmesini sağlar.³⁶

Temalar bakımından Altay hayvan masalları, genellikle iyilik ve kötülük arasındaki çatışmayı işler. Dürüstlük, sadakat, cesaret, sabır, paylaşma ve yardımseverlik övülürken; kurnazlık, bencillik, hırs ve açgözlülük cezalandırılır. “Tilki ile Ayı” masalında tilkinin geçici çıkar uğruna dostluğunu bozması sonunda başarısızlıkla sonuçlanırken; “Köpek Olmasaydı” masalında sadakat ve özveri ödüllendirilir. “Porsuk ile Geyik” anlatısında ise dostluk ve ölçülülük teması öne çıkar.³⁷ Bu yönüyle masallar, Altay toplumunda ahlaki eğitimin sözlü biçimi olarak işlev görür. Hayvan karakterler ise yalnızca bireysel tipler değil, toplumsal ve kültürel değerlerin temsilcileridir. Tilki kurnazlık ve bencilliği, ayı güç ama saflığı, kurt cesareti, köpek sadakati, tavşan çevikliği, geyik ise zarafeti ve barışçıl tutumu simgeler. Hayvanların kişileştirilmesi, insan davranışlarının doğadaki yansıması olarak kullanılır. Bu yaklaşım, insanın doğayla kurduğu dengenin ve her varlığın bir anlam taşıdığı inancının halk anlatılarına yansımasıdır.³⁸ Sonuç olarak Altay hayvan masalları, hem biçimsel sadelikleri hem de sembolik derinlikleriyle Altay halkının kültürel belleğinde ahlaki ve eğitici bir işlev üstlenmiştir. Bu masallar, insanın doğa içindeki yerini ve toplumun değer sistemini kuşaktan kuşağa aktaran sözlü bir öğretim aracıdır. Altay hayvan masallarının biçimsel sadeliği ve değer aktarımındaki doğrudanlığı, bu anlatıların halkın yaşantısıyla kurduğu yakın ilişkiyi göstermektedir. Bu özellikler, aşağıda incelenecek masal örneklerinde daha belirgin biçimde görülmektedir.

4.2.1 Dünürücü Tilki: Tilki kurnazlığı temsil eder.

Konu: Tilki, yoksul, ama yakışıklı delikanlı Cılañaş’ı zengin göstererek Karatı-kaan’ın kızıyla evlendirir. Tilki Cılañaş’ın memleketine giderken kağanın yılanları öldüreceğini söyleyip yılanları bir sazlığa toplayıp yakar. Yılanların altın sarayı da Cılañaş’a kalır.

³⁶ Dilek, age, s.266-272

³⁷ Dilek, age, s. 152-157

³⁸ Dilek, age, s. 245-283

Eğitici Mesaj: Her söylenene inanmamak, herkese güvenmemek gerekir.

4.2.2 Öksüz Delikanlı ile Tilki: Öksüz delikanlı iyiliği, tilki de vefayı ve kurnazlığı temsil eder.

Konu: Öksüz delikanlı, öldürmeden serbest bıraktığı tilki sayesinde bir kızla evlenir. Tilki yılanları kandırıp yakar. Öksüz Delikanlı ve eşi yılanların altın evine yerleşirler. Tilki, öksüz delikanlının vefasını test etmek için öksüz delikanlıdan eşini öldürmesini ister. Delikanlı tilkiye vefasını gösterir. Sonunda da tilkinin iye (koruyucu ruh) olduğu anlaşılır.

Eğitici Mesaj: İyilik ve iyiliğe karşı vefa duygusu önemlidir ve insana çok şey kazandırır.

4.2.3 Yılanın Kutsal Nesnesi: Çoban merhameti ve iyiliği, yılanlar da vefayı temsil eder.

Konu: Çoban Ayabas, yangından bir yılan yavrusu kurtarır. Yılanlar onu kağanlarına götürür ve Ayabas'a her canlının dilini anlama yeteneğini verirler ve bu sırrı kimseyle paylaşmamasını isterler. Sırrı mecbur kalıp eşine açınca yeteneğini kaybeder, ama mutlu bir hayat sürer.

Eğitici Mesaj: İyilik karşılıksız kalmaz ve sırlar mutlaka saklanmalıdır. Yaratılıştan gelmeyen özelliklere sonradan sahip olunursa bunlar insanı mutsuz edebilir.

4.2.4 Kayçı Mergen: Karatı-kağan zalimliği, Kayçı-Mergen kahramanlığı ve merhameti, yılanlar vefa ve intikamı temsil eder.

Konu: Karatı-kaan'ın ırgatı Kayçı-Mergen, yangında bir yılan yavrusu kurtarır. Yılanlar ona her canlının dilini anlama yeteneği verir. Zalim Karatı-kaan yılanlar tarafından öldürülür. Kayçı-Mergen'i eşi sarhoş edince yeteneğini eşine söyler ve yılanlar Kayçı-Mergen'i öldürmeye gelir, fakat içki içip birbirlerini öldürürler ve Kayçı-Mergen'i öldürmeden giderken ona içkinin zararlı olduğunu söylerler.

Eğitici Mesaj: İyilik karşılıksız kalmaz ve sırlar mutlaka saklanmalıdır. Yaratılıştan gelmeyen özelliklere sonradan sahip olunursa bunlar insanı mutsuz edebilir. İçki insanı kötü yollara sürükler.

4.2.5 İhtiyar Babırgay: İhtiyar Babırgay vefasızlığın, kartal vefanın sembolüdür.

Konu: Ava çıkan Babırgay vurduğu geyikle birlikte iki kartal tarafından yuvalarına götürülür. Babırgay yuvadaki kartal yavrularından biriyle dost olur. Sonra Babırgay'a kötü bir ruh olan Almış musallat olur. Babırgay Almış'ı

öldürür. Kartalı esir tutup ona av yaptırır. Kartalın kardeşi Babırgay'ı öldürmezse özgür kalamayacağını söyler. Babırgay'ın eşi bu konuşmayı duyup kocasına anlatır ve Babırgay eşine inanmayıp kartalı özgür bırakmaz. Kartal sonunda Babırgay'ı öldürür.

Eğitici Mesaj: Bir şey çok güzel olsa bile ondan vazgeçmek gerektiğinde zamanında vazgeçmek gerekir.

4.2.6 Üç Kuyu: İhtiyar adam ve eşi iyiliği, tilki kurnazlık ve kötülüğü temsil eder.

Konu: Çocuksuz yaşlı bir çift, kış için üç kuyuya yiyecek koyar. Bir tilki onların çocuğu olmak ister ve çift bunu kabul eder. Tilki her seferinde düğüne gidiyormuş gibi kuyudaki yiyecekleri yer. İhtiyar adam durumu fark edince tilkiyi öldürmek ister, fakat tilki kaçır.

Eğitici Mesaj: Kötü her zaman kötüdür, kötüden iyilik beklenmemelidir.

4.2.7 Yedi Kurt ile Kurnaz Tilki: İhtiyar adam ve eşi saflığı; yedi kurt hem kötülüğü hem saflığı, tilki kurnazlığı ve kötülüğü temsil eder.

Konu: Yaşlı çiftin yiyeceklerini yiyip kaçan tilki, yolda yedi kurda rastlar ve onların önünde kusar. Kustuğu yiyeceklerin aynısını isteyen kurtlara, kuyruklarını suya sokup tanrıya ulumalarını söyler. Tilki onları ihtiyarın su aldığı yere götürür; kuyrukları buzda donan kurtları, tilki yaşlı adama teslim eder.

Eğitici Mesaj: Aç gözlülük ve kolay yoldan kazanç sağlamaya çalışmak zarar getirir ve her söylenene inanmamak gerekir. Ayrıca akıl güçten üstündür.

4.2.8 İhtiyar Adam: İhtiyar adam iyiliği ve dürüstlüğü, zengin açgözlülüğü, turna yol göstericiliği temsil eder.

Konu: İhtiyar bir adam yanında çalıştığı zenginden iş karşılığı aldığı tohumları eker, ama bunlar her yıl çalınır. Üçüncü yıl, hırsızın bir turna kuşu olduğunu fark eder ve onu yakalar. Turna, zengin adamın tohumları çaldırıldığını söyler ve ihtiyarı yönlendirerek onun zengin olmasını sağlar. İhtiyar zengin olurken zengin fakirleşir, ihtiyar adamın yanında çalışmaya başlar.

Eğitici Mesaj: Açgözlülük ve dürüst olmamak insana her zaman kaybettirir. İnsanın kısmeti gelip onu bulur.

4.2.9 Öksüz Oğlan ile Tavşan: Öksüz oğlan hayalperestliği, tavşan da tavşanın doğasını temsil eder.

Konu: Öksüz bir delikanlı ava çıktığında bir tavşan görür ve tavşanı vursam neler olur diye hayal ederken bir anda bağırır ve tavşan kaçır.

Eğitici Mesaj: Beklersen kaçır, iş zamanında yapılırsa sonuca ulaşır.

4.2.10 Kedi: Kedi kurnazlığı, küçük oğul payına düşenle yetinmeyi temsil eder.

Konu: İhtiyar bir adam üç oğluna malını mülkünü miras bırakır, ancak en küçük oğluna yalnızca bir kedi verir. Küçük kardeş itiraz etmez ve kedi onu türlü hilelerle zengin edip güzel bir kızla evlendirir.

Eğitici Mesaj: Kendinize düşen paya razı olmalısınız.

4.2.11 Öksüz Oğulcuk ile Sincap: Öksüz çocuk açgözlülüğü ve doyumсуuzluğu; sincap da olağanüstü güçleri ve bolluğu, bereketi temsil eder.

Konu: Kimsesiz bir çocuk ormanda avlanırken bir sincap görür ve sincap çocuğa ondan ne istediğini sorar. Çocuk sırasıyla yiyecek, giyecek, ev, dükkân ve tüccar olmak ister ve sincap bu istekleri yerine getirir. Çocuk sonra da tanrı olmak isteyince her şeyini kaybeder.

Eğitici Mesaj: İnsan nefesine hâkim olmalı, elde edebildikleriyle yetinmeli ve haddini aşmamalıdır.

4.2.12 Todıl Ala Kuşcağız: Todıl ala kuşcağız olağanüstü güçleri ve bolluğu, bereketi, iyiliği; ihtiyar adam açgözlülüğü, doymazlığı ve vefasızlığı temsil eder.

Konu: İhtiyar adam ormanda bir ağacı keserken ağacın içine yuva yapan bir kuş dile gelip ağacı kesmezse bütün dileklerini yerine getireceğini söyler. İhtiyar adam sırayla odun, ev, hayvan ister ve bu istekleri olur. İhtiyar adam kağan olmak isteyince eşi onu uyarır, fakat adam onu dinlemez kuşun yuva yaptığı ağacı keser ve kuş bir daha görünmez.

Eğitici Mesaj: İnsan nefesine hâkim olmalı, elde edebildikleriyle yetinmeli ve haddini aşmamalıdır.

4.2.13 Ösküs-Oolok: Ösküs Oolok iyiliği, tilki kurnazlığı ve iyiliği, ayı vefasızlığı ve kötülüğü temsil eder.

Konu: Tarlada çalışan delikanlıya yardım eden dayı delikanlının ona verdiği yiyecekleri yedikten sonra senin etin daha lezzetlidir der ve onu yemek ister. Ayıdan akşama kadar mühlet isteyen delikanlı, tilki ile plan yapıp ayıyı öldürür.

Eğitici Mesaj: Kötünün dostluğundan fayda gelmez.

4.2.14 Kılıçlı Kedi: Tilki kurnazlığı; ayı, pars ve kurt merakı; kedi kendi doğasını temsil eder.

Konu: İhtiyar adamın kedisi, tilkiyle arkadaş olur. Tilki tavşanını çalan ayıyı bir metre kılıcı olan arkadaşım var diyerek tehdit eder. Ayı, pars ve kurt bu arkadaşını merak edip yemeğe davet ederler. Kedi kendisi için hazırlanan yemeğin altındaki fareye saldırınca hayvanlar onu tehlikeli zannedip kaçar, ayı ise korkudan ağaçtan düşüp ölür.

Eğitici Mesaj: Dedikodu ve abartma zararlıdır.

4.2.15 Köpek Olmasaydı: Tanrı yaratmayı, köpek zaafı ve tamahkârlığı, Erlik de kurnazlığı temsil eder.

Konu: Tanrı insan bedenini yaratır ve ona can bulmaya giderken köpeği insana bekçi yapar. Erlik gelip köpeği kandırıp insanı canlandırır. Tanrı da ceza olarak köpeği insana bekçi yapar.

Eğitici Mesaj: Size verilen görevi düzgün yapmazsanız zararlı çıkarsınız.

4.2.16 Yaban Horozu: Yaban horozu akılcı kararlar almamayı; kuşlar da akıllı, uyumlu olmayı temsil eder.

Konu: Altay'da eskiden hava çok sıcakmış ve birçok kuş yaşarmış. Kış gelince kuşlar güneye göç ederken yaban horozuna da gelmesini söylemişler. Ama o, "yurt terk edilir mi?" diyerek Altay'da kalmış. Fakat kar, fırtına olunca çok ağlamış ve gözleri hep kızıl kalmış.

Eğitici Mesaj: Zamanında uygun kararlar almak, ortama ve koşullara göre hareket etmek gerekir.

4.2.17 Aç Gözlü Yaban Horozu: Yaban horozu açgözlülüğü, kuşlar akılcılığı temsil eder.

Konu: Göç vakti kuşlar yaban horozunu çağırır, fakat yaban horozu onlarla gitmez ve çam kozalaklarını yemek için kalır. Havalar soğuyunca da bitlenir ve tüy döker. Ağlamaktan gözlerinin çevresi hep kırmızı kalır.

Eğitici Mesaj: Aç gözlülük iyi bir şey değildir.

4.2.18 Yaban Horozu ile Dağ Tavuğu: Yaban horozu vicdanı ve empatiyi; dağ tavuğu haksızlığa uğrayan kişiyi, Kan-kerede gücü ve kötülüğü temsil eder.

Konu: Dağ tavuğu bilmeden Kan-kerede'yi atından düşürür. Kan-kerede

dağ tavuğuna eziyet eder. Dağ tavuğu ağlarken yaban horozu da onunla ağlar. Bunu gören Kan-kerede, ikisinin de gözlerinin kızıl olması için beddua eder ve gözleri kızıl kalır.

Eğitici Mesaj: İstmeden yapılan bir hata bile ağır sonuçlar doğurabilir.

4.2.19 Yaban Horozu ile Turna: Yaban horozu başına buyruk olmayı, turnalar da birlik ve dayanışmayı temsil eder.

Konu: Yaban horozu turnalarla göç eder, bir göl kenarında mola verirler. Yaban horozu ormana yem aramak için gidip uyuyunca turnalar onu bulamaz ve yoluna devam eder. Horozun ağlamaktan gözü kıpkızıl olmuş ve o günden sonra yaban horozu ile turnalar dostluk kuramamış.

Eğitici Mesaj: Birlik ve dayanışma önemlidir, birlikte hareket etmek gerekir, ayrılmak sorunlara yol açabilir.

4.2.20 Porsuk ile Geyik: Porsuk, ayı, tilki, kurt ve vaşak anlaşmazlığı; geyik de kendi doğasını temsil eder.

Konu: Porsuk, ayı, tilki, kurt ve vaşak beş kardeştir. Birlikte bir geyiği avlamak isterler, ama kimin avlayacağı konusunda anlaşamazlar ve geyiği avlayamazlar. Bu yüzden birbirlerine küsüp dağılıp giderler.

Eğitici Mesaj: Birlikte çalışmak ve iş birliği yapmak başarı getirir, bencillik ve anlaşmazlık ise başarısızlığa yol açar.

4.2.21 Korkunç Misafir: Porsuk korkaklık, şüphe ve adalet aramayı; tavşan masumiyeti ve yanlış anlaşılmayı, ayı adaleti, diğer hayvanlar da birlik beraberliği temsil eder.

Konu: Porsuk avdan dönerken evinden garip sesler duyar ve hayvanları yardıma çağırır. Hayvanlar eve porsuğun girmesine karar verir. Porsuk içeri girince tavşan üzerinden atlayıp kaçarken dokunduğu yerler beyazlar. Porsuk bu nedenle tavşanı yargıya verir. Ancak yargıyı yapan ayı tavşanı suçsuz bulur.

Eğitici Mesaj: İşin aslı öğrenilmeden durum abartılmamalıdır.

4.2.22 Cimri Kurbağa: Kurbağa çıkarıcılığı ve cimriliği; karıncalar dayanışma, sabır, merhamet ve saflığı temsil eder.

Konu: Yolunu kaybeden kurbağayı karıncalar yemek ister, fakat sonra acıyıp evlerinde misafir ederler. Kurbağa da onları kendi evine yemeğe davet eder, fakat göle geldiklerinde suya atlayıp günlerce çıkmaz. Karıncalar sabreder ve beklerken kemerlerini iyice sıkırlar ve yedinci gün evlerine dönerler ve bir daha kuşaklarını çözmezler, belleri ince kalır.

Eğitici Mesaj: İyiliğe karşı nankörlük, vefasızlık edilmemeli.

4.2.23 Kurbağa ile Karınca: Kurbağa çıkarıcılığı ve cimriliği; karıncalar dayanışma, sabır, merhamet ve saflığı temsil eder.

Konu: Yolunu kaybeden kurbağayı karıncalar evlerinde misafir ederler. Ertesi gün kurbağa onları evlerine davet eder, fakat daldığı gölden çıkmaz. Karıncalar çaresizce evlerine dönerler.

Eğitici Mesaj: İyiliğe karşı nankörlük, vefasızlık edilmemeli.

4.2.24 Kurnaz Tilki: Tilki kurnazlık, çıkarıcılık ve hileyi; ayı saflığı, kurtlar kolay inanmayı, ihtiyar adam intikam ve vefayı temsil eder.

Konu: Aç bir tilki yolda ayıyla arkadaş olur. Tilki ayıyı ateşten uzaklaştırmak bahanesiyle uçurumdan yuvarlar ve etini yer. Tilki sonra dokuz kurda rastlar, onların önünde kusar ve böyle yiyecek istiyorlarsa kuyruklarını soğuk suya sokup ulumaları gerektiğini söyler. Kurtlar önceden ihtiyar adamın hayvanlarını yemiştir. Tilki, kuyrukları donunca da ihtiyar adama kurtları gösterir ve öldürtür. İhtiyar adam, tilkiyi kızıyla evlendirir.

Eğitici Mesaj: Kurnazlığa karşı dikkatli olmak gerekir.

4.2.25 Tilki ve Çekirge: Tilki, tehlikeyi ve düşmanı; saksığan, ailesini korumayı; çekirge, akli ve dostluğu temsil eder.

Konu: Tilki her gün saksığanın bir yavrusunu yer ve saksığan çekirgeden aldığı akılla yavrularını tilkiye vermez. Tilki çekirgeyi yemek için yuvasına gider, ama başaramaz. Çekirge ile saksığan dost olurlar.

Eğitici Mesaj: Akıl ve dostluk, tehlikeler karşısında en büyük koruyucudur.

4.2.26 Tilki ile Ayı: Tilki kurnazlık, çıkarıcılık ve hileyi; ayı saflığı, kurtlar kolay inanmayı, avcı gücü temsil eder.

Konu: Aç bir tilki yolda ayıyla karşılaşır. Tilki ayıyı ateşten uzaklaştırmak bahanesiyle uçurumdan yuvarlar ve etini yer. Tilki sonra dokuz kurda rastlar, onların önünde kusar ve böyle yiyecek istiyorlarsa kuyruklarını soğuk suya sokup ulumaları gerektiğini söyler. Kurtlar önceden ihtiyar adamın hayvanlarını yemiştir. Tilki, kuyrukları donunca da bir avcıya kurtları gösterir ve öldürtür.

Eğitici Mesaj: Kurnazlık, fiziksel güçten daha etkili olabilir; fakat bu her zaman ahlaki değildir.

4.2.27 Ayı ile Servi Kuşu: Ayı gücü, öfkeyi, cömertliği, dostluğu; servi

kuşu paylaşmayı, dostluğu, ölçsüzlüğü ve düşüncesizliği temsil eder.

Konu: Servi kuşu ayıya ağaçtan fıstıklı kozalak düşürür ve dost olurlar. Servi kuşu bir sefer ayının düşürdüğü fıstıklı kozalakları yemek için akrabalarını çağırır. Ayı bütün kozalakları servi kuşlarının yediğini görünce beddua eder: “Kanınız kaşık dolusu, etiniz parmak kadar olmasın!”

Eğitici Mesaj: Paylaşmanın da bir sınırı olmalıdır. Paylaşımada adalet önemlidir.

4.2.28 Tavşanlar: Tavşanlar korkaklık, çaresizlik, umutsuzluk ve acele karar vermeyi; kurbağalar korkaklığı ve daha kötü durumda olmayı temsil eder.

Konu: Korkak oldukları için intihar etmeye karar veren tavşanlar göle doğru giderken çıkardıkları gürültüden korkan kurbağaların suya atladığını görürler ve kendilerinden daha korkak canlıların olduğunu görünce intihardan vazgeçerler.

Eğitici Mesaj: Her zaman bizden daha kötü durumda olanlar vardır, hayat görüldüğü kadar umutsuz değildir.

4.2.29 Kakım ile Tavşan: Kakım dalgınlık ve bilinçsizce hareket eden tarafı, tavşan kırılğanlığı ve hak aramayı temsil eder.

Konu: Ormanda kakım ile tavşanın çarpışmasıyla tavşan ağır yaralanır ve tavşan kakımı mahkemeye verir. Ayı, yargıç olarak taraflar birbirini tanımadığı için kaza olduğuna karar verir ve onlara ceza vermez. Ancak uyarı olması için tavşanın kulaklarına ve kakımın kuyruğuna ocaktan is sürer. Bu olaydan sonra tavşanın kulakları, kakımın da kuyruğu siyah kalır.

Eğitici Mesaj: Yanlış anlaşılmalarda doğru iletişimle çözümlenmelidir ve kaza ile hata birbirinden ayrılmalıdır.

4.2.30 Sivrisinek: Sivrisinek, kötülüğe aracılık etmeyi; insan, zekâ ve savunma gücünü; Erlik, kötülüğü temsil eder.

Konu: Erlik, sivrisineği dünyaya gönderir ve hangi canlının kanının en lezzetli olduğunu öğrenmesini ister. Sivrisinek insanın kanını emerken insan, onun amacını öğrenir ve dilini koparır. Sivrisinek de en lezzetli kanın insan kanı olduğunu Erlik’e söyleyemez.

Eğitici Mesaj: Kötü niyetle yapılan görevler her zaman sonuç vermez.

4.2.31 İnek ile Geyik: İnek ile geyik kararlarından pişmanlık duymayı, yargı da adalet sağlayan otoriteyi temsil eder.

Konu: İnek ve geyik abla kardeşler ve inek geyiğe yağlı toynaklarını, geyik de ineğe ellerini verir. Ancak bu değiş tokuştan memnun kalmayınca yargıya giderler. Yargı ineğin insanların içinde, geyiğin de dağda yaşamasına karar verir.

Eğitici Mesaj: Herkes kendi doğasına uygun yaşamalı ve yaratılışından gelen özelliklerle yetinmelidir.

4.2.32 Mamut Adlı Hayvanın Ölümü: Mamut kibri; insan liderlik, akıl ve koruyuculuğu temsil eder.

Konu: Çok büyük bir selde insan bir sal yapıp canlıların hepsini iki çift olarak sala bindirir. Mamut kibirlenip sala binmez ve ölür.

Eğitici Mesaj: Kibir, felakete yol açar ve zamanında alınan tedbir hayat kurtarır.

4.2.33 Servi Kuşu: İnsan, bilgelik ve merakı; servi kuşu açgözlülüğü, kıskançlığı ve yalancılığı; ayı dürüstlüğü temsil eder.

Konu: İnsan, doğadaki yiyecekler hakkında bilgi almak için servi kuşunu gönderir. Servi kuşu her şeyin iyi yetiştiğini görmesine rağmen kıskanarak yalan söyler. İnsan daha sonra ayıyı gönderir ve ayı yalnızca süt akan dereyi içer ve insana doğruyu söyler. İnsan da yalan söyleyen servi kuşuna beddua eder ve onu uzaklaştırır.

Eğitici Mesaj: Doğruluk değerli kılar, yalan ise dışlanmaya yol açar.

4.2.34 Maral ile Tombul Başlı Balık: Maral, duyarlılık ve masumiyeti; tombul başlı balık, sorgulayıcılığı; insan, aklın ve gücün sahibi olan potansiyel tehditi; Üç-Kurbus, otoriteyi temsil eder.

Konu: Maral, Üç-Kurbus adlı tanrının toplantısına katılır. Toplantıdan sonra tombul başlı bir balık aklın kime verildiğini sorunca Maral, aklın insana verildiğini söyler. Balık, insanın tüm canlıları yiyebileceğini söyleyince maral üzülüp ağlamaya başlar. O günden sonra maralın göz çevresi kırmızı kalır.

Eğitici Mesaj: Akıl önemlidir.

4.2.35 Yüz Düşünce: Tilki kendini beğenmişlik ve kurnazlığı, turna içgüdüsel kurtuluşu ve şansı, avcı tehlikeyi ve fırsatları tam değerlendirememeyi temsil eder.

Konu: Tilki turnaya kendini yüz aklım var diye överken aniden bir avcı gelir ve tilki kaçarak porsuğun yuvasına girer, turna da peşinden oraya girer. Avcı turna ve tilkiyi yuvadan çıkarır. Ancak daha çok işe yarayacağını

düşündüğünden önce tilkiyi yakalar öldürür. Bu sırada turna uçup kaçar.

Eğitici Mesaj: Kendini övmek ve akıllı olduğunu söylemek her zaman işe yaramaz.

4.2.36 Yıl Gel: Cajılak (Cıl-kel) merak, hayranlık ve sorumluluğu unutmayı; kartal liderlik, otorite ve affetmeyi temsil eder.

Konu: Altay'daki en güzel sesleri duyan kartal, Cajılak adlı kuşu keşif için gönderir. Cajılak doğaya hayran kalıp görevini unuttur ve kartalı görünce de "Kış gelince baharın gelmesi için yıl gel, yaz gel!" diye türkü söyledim. Şimdi sizi çağıracaktım, der. Bahar gelince affedilir ve adı Cıl-kel (Yıl-gel) olur. O günden beri baharda ilk o öter.

Eğitici Mesaj: Güzellik karşısında sorumlulukları unutmamak gerekir.

4.2.37 Boz Kuş: Boz kuş adaleti ve koruyuculuğu, Kodurlu masumluluğu ve ezilen kişiyi, Baybarak kötülüğü, köpek sadakati temsil eder.

Konu: Zengin Baybarak, çobanı Kodurlu'yu işten ve yurdundan kovar. Kodurlu'nun köpeği ve boz kuş Kodurlu'ya tavşan avlayarak yardım eder. Baybarak da köpeği öldürünce boz kuş Baybarak ile karısını öldürür ve tüm hayvanları Kodurlu'ya verir.

Eğitici Mesaj: Zulmeden sonunda cezasını bulur.

4.2.38 Bildircin: Bildircin korkaklığı, pişmanlığı ve telafiyi; Ay-Kaan zalimliği, otoriteyi, gücü; kul, yardıma muhtaç varlığı temsil eder.

Konu: Ay-Kaan göç hazırlığı için tüm kuşları çağırır. Bildircin uykuya daldığı için geç kalır. Suçunu telafi etmek isteyen bıldırcın, göç sırasında bataklığa saplanan bir kulu kurtarmak için "Çeek, çeek!" diye bağırarak yardım ettiğini zanneder ve bu olaydan sonra hep böyle ötmeye devam eder.

Eğitici Mesaj: Küçük bir yardım bile büyük sonuçlar doğurabilir, hataları telafi etmek için çaba göstermek gerekir.

4.2.39 Yarasa: Yarasa ikiyüzlülüğü, çıkarıcılığı ve korkaklığı; aladoğan, gökyüzündeki otoriteyi; tilki kurnazlığı ve yeryüzündeki otoriteyi temsil eder.

Konu: Yarasa, kendisinden vergi almak isteyen aladoğana kuş olmadığını; tilkiye ise yer hayvanı olmadığını söyleyerek ikisini de kandırır. Ancak yalanlarından sonra aladoğandan korkup uçamaz, tilkiden korkup yürüyemez hale gelir.

Eğitici Mesaj: Çıkar için söylenen yalanlar, sonunda kişiyi özgürlüğünden eder.

4.2.40 Saksâğan: Saksâğan, alışkanlıklarına bağı kalmayı ve değışime ayak uyduramamayı; tavus kuşu, zarafeti ve liderliğı; kuşlar topluluğı, ortak karar ve sosyal düzeni temsil eder.

Konu: Kuşlar tavus kuşunu başkan seçer, o da saksâğanla evlenir. Ancak saksâğan eski alışkanlığını bırakamaz ve çöplükten yemek yemeye devam eder. Bunu gören tavus kuşu onu boşar. O günden sonra saksâğan her yem alışında arkasına bakar olur.

Eğitici Mesaj: Evlilikler uyumlu çiftler arasında yapılmalı ve kişî bulunduğu yeni konuma uygun davranmalıdır.

4.2.41 Güzel Giyimli Tarla Sincabı: Tarla sincabı, tedbiri ve çalışkanlığı; ayı, gücü ve zor durumdaki kişiyi temsil eder.

Konu: Aç kalan ayı, tarla sincabının yuvasındaki yiyecekleri yer. Teşekkür etmek ister, ama tarla sincabı onu anlamaz. Ayı minnettarlığını göstermek için sırtını sıvazlayınca sincabın sırtında ayının beş parmağından çizgili güzel süsler oluşur.

Eğitici Mesaj: İyilik ve minnettarlık, sözle olmasa da davranışla ifade edilebilir ve güzelliklere vesile olur.

4.2.42 Sıçan ile Deve: Sıçan zekâyı, deve gücü temsil eder.

Konu: Deve ve sıçan, on iki hayvanlı takvime girmek ister ve güneşî ilk görenin takvime alınmasına karar verilir. Sıçan devenin sırtına çıkar ve deve sıçanın yüzünü batıya çevirir. Batıdaki dağlardan gelen yansımayı “güneş doğdu” sanıp gören sıçan takvime girmeyi başarır.

Eğitici Mesaj: Bazen şans kazanmayı sağlar.

4.2.43 Yılan ve Arı: Yılan kötülüğü ve zalimliği, arı iyiliğı, küçük kız saflığı ve insan doğasının tehlikeye karşı refleksi temsil eder.

Konu: Yılan kendini överken bir arıyla tartışmaya başlar. İnsanlar arasında hangisinin daha çok kabul göreceğini anlamak için köye giderler. Arı, bir kızın elindeki çiçeğı konup huzurla uyurken küçük kız yılanı görüp öldürür.

Eğitici Mesaj: Zalimlik ve kötülük övünülecek şeyler değildir, kötüler mutlaka sonunda cezalarını alırlar.

4.2.44 Kötünün Faydası: Geyik dış görünüşe önem vermeyi, kendini eleştirmeyi ve eleştirdiklerinin değerini sonradan fark etmeyi; boynuzlar gösterişli, fakat işe yaramayan özellikleri; ince bacaklar önemsiz görünen, fakat hayati önemi olan becerileri temsil eder.

Konu: Geyik, suya yansıyan görüntüsüne bakarak boynuzlarına hayran kalır; fakat ince ve uzun bacaklarını beğenmez. Ancak bir avcıdan o bacaklar sayesinde kaçır ve kurtulur.

Eğitici Mesaj: Yaratılıştan gelen özellikler -beğenmesek bile- bizler için gereklidir. Görünüş değil, işlev ve yetenek önemlidir.

4.2.45 Karacanın Kuyruğu Niçin Ak?: İhtiyar adam açgözlülüğü, bencilliği ve doğaya uyumsuzluğu; ihtiyar kadın sabır, akıl, bereket ve doğayla uyumu; dağ iyesi doğanın ruhunu, gözetleyici ve cezalandırıcı gücü; karacalar ve geyikler bereketi ve doğayla uyumu; süt bereketi ve karacaların kuyruklarını ak yapmayı temsil eder.

Konu: Kıtık yaşanırken yaşlı bir çift ineklerini keser. Adam eti tek başına yer. Kadın evi terk edip dağ iyesinin yanına gider. Orada hayvanları sağır ve kocasını da yanına alır. Ancak adam karacaların yanında gaz çıkarınca hayvanlar kaçır, kaçarken de kuyruklarına süt dökülür.

Eğitici Mesaj: Bencillik ve saygısızlık bereketi kaçırır, doğaya ve paylaşımına özen göstermeyenler sonunda yalnız ve yoksul kalır.

4.2.46 Kurt: Kurt nankörlük ve ihaneti; tilki zekayı, kurnazlığı ve adaleti; avcı, iyi niyeti temsil eder. At, inek ve koyun insan eliyle zarar görmüş masum canlıları temsil eder.

Konu: Bir avcı bir kurdu çuvala koyup avcılardan saklar. Ancak kurt serbest kalınca onu yemek ister. Avcı yolda karşılaştıkları canlılara kimin haklı olduğunu sormalarını teklif eder. At, inek, koyun ve tilki hep insanın kötü olduğunu söyler. Tilki kurnazca bir plan yaparak kurdu tekrar çuvala koydurur. Avcı da kurdu öldürür, tilki etini yer, avcı da huzurla evine döner.

Eğitici Mesaj: İyiliği nankörle paylaşmak tehlikelidir, kurnazlık bazen adaleti sağlar.

4.2.47 Baykuş ile Şakrak Kuşu: Baykuş emek, ciddiyet ve uyuma özen göstermeyi; şakrak kuşu yetersizlik, özensizlik ve karşılıksızlığı temsil eder. Toy (kuş şöleni) toplumun ortak alanını, sosyal yargı ve onay sistemini temsil eder.

Konu: Baykuş ve şakrak kuşu toya gitmek için birbirlerini süslerler. Baykuş şakrak kuşunu çok güzel süsler. Fakat şakrak kuşu baykuşu güzel süsleyemez ve herkes baykuşla alay eder. İki kuş kavga ederler. Baykuş şakrak kuşunun tüylerini yakar ve bu yüzden de tüyleri sararmıştır derler.

Eğitici Mesaj: Herkes kendi yeteneği oranında bir şeyler yapabilir.

4.3 Tıva Hayvan Masalları

Tıva halk anlatıları içinde hayvan masalları, günlük yaşamla doğa arasındaki ilişkiyi ve insan karakterlerinin çeşitliliğini canlı bir dille yansıtan anlatılardır. *Tıva Halk Masalları*'nda bu anlatılar, "*Dirig Amitannar Dugayında Tooldar*" (Hayvan Masalları) başlığı altında toplanmış olup sekiz örnekle temsil edilir.³⁹ Bu masallar, Tıva halkının doğaya duyduğu saygıyı, toplumsal değerleri ve insan davranışlarına dair gözlemlerini mizahi bir anlatımla birleştirir. Olaylar genellikle kısa, beklenmedik çatışmalar etrafında şekillenir; anlatımda diyaloglar ön plandadır. Yerel deyimler, tekrar eden kalıplar ve sözlü geleneğe özgü ritmik yapı, dinleyicinin ilgisini canlı tutar. Masalların sonunda yer alan özlü ifadeler, anlatının eğitici yönünü vurgular.⁴⁰

Masallarda işlenen konular genellikle iyilik ve kötülük, kurnazlık ve saflık, doğruluk ve hilekârlık gibi ahlaki karşıtlıklar etrafında gelişir. *Hunajık* masalında açgözlülük, *Şireçi Börü* masalında bencillik ve kurnazlık, *Moortay* masalında ise dostluk ve dayanışma temaları öne çıkar. Kahramanların başarısı çoğu zaman bilgi, sabır ve sağduyuya dayanır; güç ya da kurnazlık tek başına yeterli değildir. Bu yönüyle Tıva hayvan masalları, toplumun ahlaki değerlerini çocuklara doğal bir öğrenme ortamı içinde aktaran kısa ama etkili öğretici metinlerdir.⁴¹

Hayvan karakterler masalların temel ögesidir. Tilki kurnazlığı, ayı güç ama saflığı, kurt cesareti, geyik zarafeti, tavşan çevikliği, yılan ise kurnaz tehlikeyi temsil eder. Bu karakterler, insan davranışlarının doğadaki yansımaları olarak biçimlenmiştir. Masallarda hayvanların konuşması, dostluk kurması veya çatışması, insan topluluğundaki adalet, iş birliği ve rekabet ilişkilerini sembolik düzeyde ifade eder. Bu anlatılar, Tıva halkının doğayla kurduğu dengeyi ve toplumsal uyumu mizahi bir duyarlık içinde aktararak kültürel belleğin sürekliliğine katkı sağlar.⁴²

Bu genel özellikler, Tıva hayvan masallarının yalnızca eğitici anlatılar değil, aynı zamanda halkın dünya görüşünü ve değer sistemini yansıtan derin sembolik metinler olduğunu göstermektedir. Şimdi bu masalların bazı örneklerini yapısal ve tematik açıdan incelemek yerinde olacaktır.

4.3.1 Tavşan: Ak tavşan zekâ, aldatma ve hayatta kalma becerisini; lama

³⁹ Aça, age, s.472-495

⁴⁰ Aça, age, s.472-495

⁴¹ Aça, age, s.480-489

⁴² Aça, age, s.490-495

gücü, saflığı temsil eder. İhtiyar adaleti; kaplan, kurt ve tilki kibir ve kolay kandırılmayı temsil eder.

Konu: Ak tavşan, önce lamayı kandırarak yükünden şıvaga (lezzetli yiyecek) çalar. Sonra kaplan, kurt ve tilkiyi gözlerini çıkarıp yemeleri için kandırıp hepsini kör eder. Bir ihtiyara bu üç kör hayvanı gösterir, ihtiyar da onları öldürür.

Eğitici Mesaj: Zekâ, kaba kuvvetten üstündür. Açgözlülük ve saflık felakete yol açar.

4.3.2 Oğlak: Oğlak zayıflığı ve zekâyı, kurt ve ayı fiziksel gücü ve düşünmeden saldıran tehdit unsurlarını temsil eder.

Konu: Zayıf bir oğlak, zeki ve cesur davranarak kurt ve ayıyı kendisinden korkutup kaçırır. Ardından bir grup kurdun bulunduğu çadıra girer, onları da hileyle tek tek kandırarak yok eder. En sonunda iki kurt buzda kaçarken oğlak onları da kovalarken düşüp kalır.

Eğitici Mesaj: Zekâ, cesaret ve dil gücüyle zayıf olanlar da güçlü düşmanları alt edebilir. Korku, aldatma yoluyla da yaratılabilir.

4.3.3 Zavallı Oğlak: Zavallı oğlak güçsüzlüğü ve zekâyı; cadı kadın kötülüğü, tehlikeyi ve karanlık güçleri; yedi anası aile, sevgi ve güveni temsil eder. Cadının çocukları kötülüğe hizmeti temsil eder.

Konu: Zavallı bir oğlak, yedi annesini cadı karısına kaybeder. Sonunda cadı, oğlağı da yakalayıp eve götürür. Oğlak zekice davranarak cadının çocuklarını kandırıp öldürür ve saklanır. Cadı onu bulmaya çalışırken kendi tuzağına düşüp ölür. Oğlak, cadının serçe parmağını kesince anneleri parmaktan çıkarır ve hepsini kurtarır. Böylece tekrar mutlu yaşarlar.

Eğitici Mesaj: Zekâ ve cesaret kötülüğü alt eder. Küçük ve güçsüz görünen biri bile büyük kötülükleri yenebilir.

4.3.4 Rahvan Kulun: Rahvan kulun bilgeliği, sabrı ve stratejisi; kurt açgözlülüğü, kaba kuvveti ve cehaleti temsil eder.

Konu: Zayıf bir kulun kendisini yemek isteyen kurdu kandırır. Her seferinde kurda “beni rahvan/yorga/tırısa koşturarak ye” diyerek sırtına bindirir, onu koşturup uyutur ve üzerinden düşürerek kaçırır. En sonunda da “ayağımda yazı var, oku da öyle ye” der; kurt yazıyı okumaya çalışırken kulun onu tekmeleyip öldürür.

Eğitici Mesaj: Zekâ ve sabır, fiziksel güçten üstündür.

4.3.5 Uyanık Kurt: Uyanık kurt akıllı ve öngörüyü, diğer kurtlar açgözlülüğü, semiz atlar cezbedici görünen tuzakları temsil eder.

Konu: Aç kurt sürüsünde yalnızca bir akıllı kurt vardır. Diğerleri açgözlülükle semiz atları seçip yiyince uyuyakalırlar. Uyanık kurt onları uyarmaya çalışır, ama onu dinlemezler. Sonunda insanlar atlarla gelince sürü yakalanır ve akıllı kurt hariç hepsi öldürülür.

Eğitici Mesaj: Akıl ve öngörü, açgözlülük ve dikkatsizliğe karşı hayati öneme sahiptir.

4.3.6 Yedi Yavrulu Saksığan: Saksığan ebeveyni, korkuyu ve kötülüğe direnmeyi; tilki zorbalığı, hileyi ve tehditi temsil eder. Tarla faresi küçüklüğü, zekâyı ve dayanışmayı temsil eder.

Konu: Bir demir kavak üstünde bir saksığan yaşarmış. Tilki gelip yavrularından birini aşağı atmasını ister, saksığan korkup birer birer yavrularını verir. Tarla faresi durumu öğrenip saksığana tilkiye ne söyleyeceğini öğreterek gider. Tilki tekrar gelince saksığan meydan okur, tilki utanıp kaçar.

Eğitici Mesaj: Korkuya teslim olmak geçici çözümdür; akıl, dayanışma ve cesaretle zorbalıktan kurtulabiliriz.

4.3.7 Arslan ile Karınca: Arslan kaba güç ve kibri, karınca azim ve sabrı, bakışı bilgelik ve stratejiyi, insan zekâ ve gücü temsil eder.

Konu: Arslan, insanın gücünü görmek için onu yemek ister. Bilge bir bakışı, hasta bir adama dönüşerek arslanı kandırır. İnsan hızını karınca ile temsil eder, arslan karıncayı küçümser; ama onu geçemez. Yorulur, korkar ve kaçar. Sonunda köpek, arslanın zayıflığını görüp insanın yanında yer alır.

Eğitici Mesaj: Zekâ ve sabır, kaba kuvvetten üstündür.

4.3.8 Moortay: Moortay açgözlülük ve nankörlüğü, tarla fareleri çalışkanlık, yardımseverlik ve masumluğu temsil eder.

Konu: Moortay adlı bakışı açıklıktan çukur başına gelip tarla fareleriyle karşılaşır. Fareler ona sigen-ot yuvayı üç günde hazırlar, kendisine sunarlar; fakat Moortay doymak bilmez. Yardımına gelen fareleri teker teker yer. Sonunda yuvasını yıkar ve bütün fareleri yer.

Eğitici Mesaj: Açgözlülere ve nankörlere iyilik yaparsanız sonunda size de zarar verirler.

Sonuç ve Tartışma

Güney Sibirya Türk halklarının hayvan masalları, yalnızca halk anlatı geleneğinin bir parçası değil; aynı zamanda kültürel belleğin, ahlaki değerlerin ve toplumsal düzenin aktarımını sağlayan işlevsel eğitim metinleridir. Bu çalışmada Hakas, Altay ve Tıva sahalarından derlenen toplam 65 hayvan masalı, karakterlerin sembolik işlevleri, olay örgülerindeki roller ve ilettikleri eğitici mesajlar bakımından incelenmiştir. Yapılan inceleme, bu masalların çocuklara ve genç kuşaklara toplumsal değerleri kazandırma sürecinde üstlendikleri kültürel ve pedagojik rolü ortaya koymaktadır. Hayvan karakterlerin davranış biçimleri, yalnızca bireysel ahlak anlayışını değil; aynı zamanda toplumun doğaya, emeğe, iyilik ve adalete bakışını da sembolik düzeyde yansıtmaktadır. Her üç sahada da masallar, insan-doğa ilişkisini dengede tutan, yardımlaşma, doğruluk, ölçülülük ve sabır gibi değerleri önceleyen bir eğitici anlayış üzerine kuruludur. Bu bağlamda Güney Sibirya hayvan masalları, hem ortak bir Türk mitolojik zeminine hem de bölgesel yaşam tarzlarının belirlediği özgün kültürel kodlara dayanmaktadır.

Bu genel çerçeve içinde yapılan çözümleme sonucunda masalların içerdikleri eğitici mesajlar, belirli temalar etrafında toplanmıştır. Aşağıda bu tematik bulgular, temsil ettikleri değerler ve anlatım özellikleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Zekâ, Kurnazlık ve Strateji Teması: Güney Sibirya hayvan masallarında en sık karşılaşılan temalardan biri, zayıf ama zeki karakterlerin güçlü rakiplerine karşı başarı elde etmesidir. Tavşan, oğlak veya küçük kuş gibi hayvanlar; ayı, kurt ya da kaplan gibi fiziksel gücü temsil eden varlıkları zekâ ve stratejiyle alt eder. Bu durum, bireye cesaret ve özgüven kazandırmanın yanı sıra, aklın kaba kuvvetten üstün olduğu fikrini pekiştirir. Böylece masallar, çocuklara yalnızca hayatta kalma becerisi değil, aynı zamanda düşünerek hareket etmenin değeri üzerine ahlaki bir mesaj sunar.

Açgözlülük, Kibir ve Düşüncesizlik: Hakas ve Altay masallarında sıkça rastlanan bir diğer tema, ölçsüzlük ve kibirle hareket eden karakterlerin cezalandırılmasıdır. Özellikle ayı, kurt ve tilki gibi figürler açgözlülükleri veya aceleci davranışları nedeniyle kayba uğrarlar. Bu anlatılar, bireye alçakgönüllülüğün, sabrın ve ölçülülüğün önemini öğretir. Masallar bu yolla toplumsal dengeyi koruyan geleneksel bir değer sistemini sürdürür; aşırılığın ve bencilliğin bireyi hem ahlaki hem toplumsal açıdan felakete sürükleyeceğini hatırlatır.

Aile Bağları ve Toplumsal Dayanışma: Tıva masallarında öne çıkan

temalardan biri, aile içi dayanışma ve toplumsal bağlılık duygusudur. “*Zavall Oğlak*” gibi örneklerde bireyin yalnızca kendini değil, ailesini de koruma güdüsüyle hareket ettiği görülür. Bu anlatılar, kardeşlik, annelik ve birlikte yaşama bilincini yüceltir. Aile kurumunun kutsallığı, dayanışma ve fedakârlığın toplumun temeli olduğu fikrini güçlendirir. Bu yönüyle Tıva hayvan masalları, bireysel başarıdan çok toplumsal birlik ve sorumluluk bilincini öne çıkarır.

Kötülüğün Cinsiyetlendirilmesi ve Kadın Figürü: Tıva sahasındaki bazı masallarda “cadı kadın” figürü, kötücül ve yıkıcı bir güç olarak betimlenir. Bu figür hem doğaüstü güçlerin tehlikesini hem de toplumun bilinçaltındaki cinsiyet temelli korkularını temsil eder. Ancak masalın sonunda bu karakterler çoğu kez kendi tuzaklarına düşer ya da akıllı bir kahraman tarafından alt edilir. Bu durum, kötülüğün daima kendi içinde çözüleceği inancını yansıtırken, aynı zamanda kültürel düzlemde kadın figürünün hem korku hem saygı nesnesi olarak iki yönlü bir sembol işlevi gördüğünü de gösterir.

Doğayla İlişki ve Hayvanların İnsanlaştırılması: Güney Sibiryaya masallarında hayvanlar yalnızca anlatı karakterleri değil, toplumsal tiplerin ve insani duyguların yansımasıdır. Tilki kurnazlığı, tavşan zekâyı, oğlak cesareti; ayı ve kurt ise hem güç hem tehlikeyi temsil eder. Bu semboller aracılığıyla insanlar doğa ile kurdukları dengeyi, yaşam felsefelerini ve etik değerleri yeniden üretirler. Masallar, doğanın kutsal bir varlık olarak görülmesi gerektiği düşüncesini besler; doğayla uyum içinde yaşamanın ahlaki bir sorumluluk olduğunu öğretir.

Güney Sibiryaya Türk halklarının hayvan masalları, yalnızca eğlencelik sözlü ürünler değil, kültürel belleğin taşıyıcılarıdır. Bu anlatılar, bireyin toplum içindeki yerini, doğru–yanlış ayrımını ve doğayla ilişkisini öğretirken; toplumsal düzenin devamı için gerekli olan ortak değerleri pekiştirir. Hakas, Altay ve Tıva masallarında farklı semboller ve anlatım biçimleri görülse de verilen mesajların büyük ölçüde benzeştiği tespit edilmiştir. Bu benzerlik, üç halkın tarihsel ve kültürel yakınlığının yanı sıra ortak bir ahlaki kodun varlığına da işaret eder. Masallarda sıkça karşımıza çıkan “zayıf ama zeki” karakter tipi, Türk dünyasında aklın güce üstün gelmesi ilkesinin bir yansımasıdır. Bu yönüyle Güney Sibiryaya hayvan masalları hem eğitici hem de kültürel kimliği koruyucu işlev gören sözlü eğitim metinleri olarak değerlendirilebilir.

Hakas, Altay ve Tıva Hayvan Masallarında Ortak Temalar ve Değerler: Güney Sibiryaya Türk halklarının hayvan masalları, ortak bir kültürel zemin üzerinde

şekillenmekle birlikte her sahada farklı toplumsal ve duygusal vurgular taşır. Bu masalarda en yaygın tema, zekânın fiziksel güçten daha üstün olduğudur. Oğlak, tavşan ya da küçük kuş gibi zayıf ama akıllı karakterler, ayı, kurt veya kaplan gibi güçlü düşmanlarını zekâ, sabır ve stratejiyle alt eder. Bu durum hem bireyin içsel gücünü hem de toplumun akla ve ölçülülüğe verdiği değeri simgeler. Masallar, böylece bireylere yalnızca cesaret ve kararlılık değil, aynı zamanda düşünerek hareket etme bilinci kazandırır.

Güney Sibirya Türk halklarının hayvan masalları, ortak bir kültürel zemin üzerinde şekillenmekle birlikte, her sahada farklı toplumsal ve duygusal vurgular taşır. Bu masalarda en yaygın tema, zekânın fiziksel güçten üstün olduğudur. Oğlak, tavşan ya da küçük kuş gibi zayıf ama akıllı karakterler; ayı, kurt veya kaplan gibi güçlü düşmanlarını sabır, cesaret ve stratejiyle alt eder. Bu durum hem bireysel direnci hem de toplumun akla, ölçülülüğe ve erdeme verdiği önemi simgeler. Aynı zamanda masalların eğitimsel yönünü güçlendiren bu durum, çocuklara yalnızca cesaret değil, düşünerek hareket etmenin de değerini öğretir. Bu çerçevede doğa-insan ilişkisi de sembolik bir anlatımla aktarılır. Hayvanlar, toplumsal tiplerin ve insani duyguların temsilcileri hâline gelir; tilki kurnazlığı, tavşan zekâyı, oğlak cesareti, kurt ise güç ve tehlikeyi simgeler. Bu semboller, Altay kültür çevresinde şekillenen doğaya saygı ve yaşam döngüsüne uyum düşüncesinin yansımalarıdır.

Masalların ahlaki boyutu, bu sembolik düzlemi tamamlayan ikinci temel unsurdur. Açgözlülük, kibir ve zalimlik gibi olumsuz davranışlar genellikle cezalandırılırken; yardımseverlik, dostluk, sabır, cesaret ve dayanışma gibi değerler ödüllendirilir. Bu anlatılar, bireylere doğru ile yanlış ayırt etmeyi öğretirken toplumsal adalet ve sorumluluk bilincini pekiştirir. Tıva sahasında bu ahlaki yapı, farklı bir sembolik boyutla birleşir: “*cadı kadın*” tipi kötülüğün sembolü hâline gelmiş, doğaüstü gücüyle tehlikeli bir figür olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak bu karakterler çoğunlukla kendi tuzaklarına düşerek cezalandırılır; bu da kötülüğün kendi içinde yok olacağı inancını yansıtır. Hakas ve Altay masallarında ise kötü karakterler genellikle erkek figürler ya da hayvanlar üzerinden temsil edilir. Böylece her üç sahada da masallar, kötülüğün kaynağına dair farklı yorumlar sunsa da nihai mesaj değişmez: erdemli davranış er geç ödülünü bulur.

Masalların duygusal tonu ve anlatım biçimi bölgeler arasında değişiklik gösterse de bu çeşitlilik ortak bir kültürel belleğin parçasıdır. Altay masalları daha gerçekçi ve öğretici bir çizgide ilerlerken, Hakas masalları mitolojik ve mistik öğelerle süslenmiştir. Tıva masalları ise aile bağları, sevgi, saygı ve dayanışma gibi değerlere yoğunlaşarak daha duygusal bir anlatım tarzı ortaya

koyar. Altay ve Hakas masallarında bireysel mücadele ve hayatta kalma becerileri ön plandayken, Tıva masallarında toplumsal dayanışma ve aile içi bağlılık öne çıkar. Bu farklar, her toplumun sosyo-kültürel yapısının ve yaşam biçiminin doğal yansımalarıdır. Sonuç olarak Güney Sibiryaya Türk masalları yalnızca halk edebiyatı ürünleri değil; kültürel kimliğin, ahlaki değerlerin ve eğitsel ilkelerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan çok yönlü öğretim araçlarıdır. Bu yönüyle Güney Sibiryaya Türk masalları, halk anlatısı formunu aşarak kültürel kimliğin, toplumsal normların ve değerler eğitiminin aktarımında işlevsel bir araç hâline gelmiştir. Masalların bu çok katmanlı yapısı, sözlü geleneğin hem kültürel hem pedagojik sürekliliğini sağlamaktadır.

Kaynakça

- Aça, Mehmet, *Tıva Halk Masalları*, Kömen Yayınları, Konya 2007.
- Alptekin, Ali Berat, *Türk Halk Edebiyatında Hayvan Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- Azadovski, Mark, *Sibiryaya'dan Bir Masal Anası* (Çev. ve Giriş: İlhan Başgöz), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Bakırcı, Nedim, *Türk Dünyası Hayvan Masalları*, Manas Yayınları, Elazığ 2010.
- Burnakov, A. V., “Hakasların Geleneksel Dünya Tasavvurlarında Su İyesinin Dişil Başlangıcı”, *Türk Dünyası Dergisi*, S. 36, 2013, ss. 9-23, https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdded/issue/12722/154970#article_cite.
- Çifçi, Ç. - Güner, A. (2024). “Masalların Etik Dünyası: Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitiminde Masal Anlatımının Rolü” *International Social Sciences Studies Journal*, Vol:10, 2024, s. 1782-1791.
- Çobanoğlu, Özkul, *Halkbilimi Kuramları ve Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Delioğlanoğlu, Yalçın, “Hakaslar ve Tarihleri”, *Bilig*, S. 3, 1996, ss. 53-60, https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25407/268111#article_cite.
- Dilek, İbrahim, “Sibiryaya Türk Destanlarında Kahramanın Yeraltı ve Gökyüzü Dünyalarıyla İlişkileri Üzerine Bazı Tespitler”, *Millî Folklor*, C. 22, S. 85, 2010, ss. 46-57, [https://s3.amazonaws.com/kaynakca/5b0bcb96-d154-4fbc-baa9-0988db9017b5/07 .pdf](https://s3.amazonaws.com/kaynakca/5b0bcb96-d154-4fbc-baa9-0988db9017b5/07.pdf).
- Dilek, İbrahim, *Altay Masalları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Dilek, İbrahim, “Güney Sibirya’da (Altay Bölgesi) Bir Aydınlanma Hareketi Olarak Ak Cañ/Süt Cañ (Burhanizm): Teşekkürü, Temel İlkeleri ve Tarihi Seyri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 53, 2022, ss. 79–132, <https://doi.org/10.24155/tdk.2022.199>.

Gedik, Seda, “Masalların Eğitimsel İşlevleri”, *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, C. 3, S. 1, 2020, ss. 356–367.

Hoppal, Mihály, “Sibirya Şamanizminde Doğa Tapınımı” (Çev. G. Erginer), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 41, S. 1, 2001, ss. 209-225, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2153148>.

Karatay, Halit, “Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi”, *Türkish Studies*, C. 2, S. 4, 2007, ss. 463-477.

Kirişçiöglü, M. Fatih, “Sibirya’daki Türkler ve Dilleri”, *Türk Dili*, S. 839, 2021, ss. 20-30.

Özdemir, Nimet - Çalışkan, Nermin, “Masalların Eğitimsel İşlevleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Millî Folklor*, C. 32, S. 127, 2020, ss. 50–59.

Sakaoğlu, Saim, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

Somuncu, A. Ş. (2023). Kök değerler açısından Hakas masalları üzerine bir inceleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 9 (35), 207-229. Türk Dil Kurumu, *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 26 Nisan 2025).

Uysal, Yavuz, *Hakas Masalları*, Palet Yayınları, Konya 2020.

Vygotsky, Lev S., *Düşünce ve Dil* (Çev. S. Koray), Kaynak Yayınları, İstanbul 1985.

Yavuzer, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.

Zembat, R. ve Kandır, A. (2019). Çocukların Duygusal Zekâlarını Geliştirmede Masalların Rolü. *Eğitim ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 82-98.

 KAMU YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	
Makale Bilgileri:	
Değerlendirme:	<i>İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme</i>
Etik Beyan:	<i>* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması:	<i>Yapıldı / Turnitin / intihal.net vb.</i>
Etik Bildirim:	<i>bilgi@turkav.org.tr</i>
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları & Lisans:	<i>Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.</i>
Article Information:	
Peer-Review:	<i>Double anonymized - Two External</i>
Ethical Statement:	<p><i>* This article is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled "...", orally delivered at the Symposium....</i></p> <p><i>* This article is extracted from my master thesis/ doctorate dissertation entitled "...", supervised by ... (Master's Thesis/ Ph.D. Dissertation, ... University, City/ State, Year).</i></p> <p><i>* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i></p>
Plagiarism Checks:	<i>Yes / Turnitin / intihal.net etc.</i>
Complaints:	<i>bilgi@turkav.org.tr</i>
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights & Licence:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.</i>